

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ADIYAMAN VİLAYETİNİN KURULUŞUNA DAİR BİR TARTIŞMA*

AHMET GÜLEN**

ÖZ

Demokrat Parti'nin 10 yıl süren iktidarının tartışmalı konularından birisi 1954 seçimlerinden sonra Malatya'nın ikiye bölünmesi ve Adıyaman vilayetinin kurulmasıdır. Osmanlı Devleti'nin dönüşüm çağı sayılan Tanzimat döneminde yapılan idari taksimat düzenlenmeleri sırasında bölgenin Malatya'ya bağlanmasından hemen hemen bir asır sonra Adıyaman, Demokrat Parti tarafından il hâline getirilmiştir. 1954 seçimlerinden sonra Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün memleketi Malatya'nın bölünmesi ve aynı dönemde Cumhuriyetçi Köylü Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın memleketi Kırşehir vilayetinin de ilçeye dönüştürülmesi geniş tartışmalara neden olmuştur. Demokrat Parti iktidarının seçimlerde muhalefet partilerine oy veren bölgeleri cezalandırdığı tartışmaları daha o günlerde başlamış ve günümüzde de Demokrat Parti karşıtı çevrelerde genellikle kabul görmüş bir düşünce olarak yerleşmiştir. Oysa Adıyaman'ın Malatya'dan ayrılarak il hâline getirilmesine ne İsmet İnönü ve ne de Cumhuriyet Halk Partisi mensupları karşı çıkmışlardır. Parlamentoda yapılan kanun tasarısı görüşmelerinde Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri tasarıyı desteklemişler, itirazlarını ise Adıyaman'ın il hâline getirilmesine değil; bu yeni vilayete bağlanacak ilçelerin hangileri olacağına yöneltmişlerdir. İsmet İnönü de kendi memleketi Malatya'nın ikiye ayrılarak Adıyaman'ın kurulmasına itiraz etmemiş; ancak eleştirilerini daha çok Kırşehir'in ilçe hâline getirilmesi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Dolayısıyla o dönemin Cumhuriyet Halk Partisi mensupları açısından bir sorun olarak görülmeyen Malatya'nın ikiye ayrılması konusunu

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. / There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Dr. Öğr. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE, ahmet.gulen@deu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-6585-0212

AHMET GÜLEN

Demokrat Parti iktidarının muhalefete oy veren bir ili cezalandırması olarak değerlendirecek somut veriler mevcut değildir.

Anahtar Kelimeler: Adıyaman, Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, İsmet İnönü, Malatya.

ADIYAMAN IN THE DEMOCRAT PARTY PERIOD A DISCUSSION ON THE FOUNDATION OF THE PROVINCIAL

ABSTRACT

One of the controversial issues of the Democratic Party's 10-year power is the division of Malatya into two after the 1954 elections and the establishment of the Adiyaman province. Adiyaman was converted into a province by Democrats almost a century after the region was connected to Malatya during the administrative division arrangements made in the Tanzimat period, which was considered as the era of transformation of the Ottoman Empire. After the 1954 elections, the division of Malatya, the hometown of the People's Republican Party leader, İsmet İnönü, and in the same period, the conversion of the province of Kırşehir, the hometown of the leader of the Republican Peasant Party, Osman Bolukbasi, caused wide debate. The debates on the action that Democratic Party government punished the regions which voted for the opposition parties in the elections started in those days and today it is generally regarded as an accepted idea in the anti-Democratic Party circles. However, neither Ismet Inonu nor members of the Republican People's Party objected to Adiyaman leaving Malatya and becoming a province. In the draft negotiations held in the parliament, Republican People's Party lawmakers supported the bill, and their objections were not on regulations of the new province, Adiyaman; rather, their objections centred on the districts to be connected to this new province. Ismet Inonu did not object to the establishment of Adiyaman by the division of his hometown Malatya into two; however, he concentrated his criticism more on transforming Kırşehir into a district. Therefore, there is no concrete data to consider the separation of Malatya, which was not considered a problem for the members of the Republican People's Party of that time, as the Democratic Party government's punishment of a province where citizens voted for the opposition party.

Keywords: Adiyaman, Adnan Menderes, Democrat Party, Ismet Inonu, Malatya, Republican People's Party.

GİRİŞ

Adıyaman, Türkiye'nin Güney Doğu Anadolu bölgesinde bulunan bir ildir. Bugünkü Adıyaman şehri; kuzeyinde Malatya, kuzeydoğusunda Diyarbakır, doğu ve güneyinde Şanlıurfa, güneybatısında Gaziantep, batısında da Kahramanmaraş illeriyle komşudur¹. Kentin tarihsel geçmişine kısaca değinmek gerekirse, Neolitik çağda ilk kez bölgeye yerleşilmiş ve şehir Milattan Önce (M.Ö.) Hititler'in yönetimine geçmiştir. M.Ö. 162 yılında Kommagene Krallığı'nın egemenliğine geçen Adıyaman, sonraki süreçte Bizans, Abbasi, Selçuklu ve Dulkadiroğulları yönetimine girmiştir². Osmanlı Devleti idaresine geçtikten sonra Adıyaman bölgesi önce Maraş sınırları içinde bulunmuştu³. Tanzimat Dönemi'nde 1841 yılında ilçe olan Adıyaman, ilk olarak 1849 yılında sancak hâline getirilmiş ve Diyarbakır'a bağlanmış; daha sonra da 1859 senesinde bu kez Malatya'nın sancak olmasıyla yeniden ilçe hâline dönüştürülmüştür⁴. Osmanlı Devleti'nin sonuna kadar da Adıyaman, Malatya'ya bağlı kalmıştır⁵. 1923 yılında Cumhuriyete geçişle beraber Türkiye'de hemen her alanda olduğu gibi idari yapıda da köklü değişiklikler yaşanmıştır. 1928 yılı Aralık ayında daha önce Malatya'ya bağlı bir kaza olan "Hısnımansur" ismi "Adıyaman" olarak değiştirilmiştir⁶. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarında Adıyaman, Malatya'ya bağlı bir ilçeyken Demokrat Parti (DP) iktidara geçtikten sonra 1954 yılında çıkartılan bir yasayla vilayet hâline getirilmiştir⁷.

Adıyaman'ı vilayet hâline getiren DP'nin kuruluşu ve iktidara gelişine de kısaca değinmekte yarar vardır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasal partisi olan CHP, 1923 yılı Eylül ayında Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulmuştur⁸. 1950 yılına kadar iktidarda kalan CHP'li üst düzey yöneticiler, ikisi Atatürk ve birisi de İsmet İnönü dönemlerinde olmak üzere, üç farklı

¹ "Adıyaman", *Ana Britannica*, I. Cilt, Ana Yayıncılık, İstanbul 1993, s.96.

² A.y.

³ "Adıyaman", *Yurt Ansiklopedisi*, I. Cilt, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s.198.

⁴ *Cumhuriyetin 50. Yılında Adıyaman İl Yıllığı*, Nakipler Matbaası, İstanbul 1973, s.15.

⁵ A.g.m., *Yurt Ansiklopedisi*, s.198.

⁶ Hasan Çağrı Şaşmaz, Musa Şaşmaz, "Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet Döneminde Adıyaman'ın İdari Taksimatı", *Adıyaman Tarihi ve Kültürü Üzerine*, Ed. Hamdi Doğan, Kömen Yayınları, Adıyaman 2012, s.18; Musa Şaşmaz, *Türkiye'nin İdari Taksimatı I. Cilt (1920-2013)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014, s.113.

⁷ A.g.m., *Ana Britannica*, s.96.

⁸ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi: 1839-1950*, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s.282.

periyotta muhalefet partilerinin kurulmasına izin vermişlerdir. Aslında Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde var olan liberal eğilimler⁹ II. Dünya Savaşı'nın sonucuyla beraber gerek iç ve gerekse dış gelişmelerle yeniden canlanmış ve 1930'dan beri tek partiyle idare edilen Türkiye'de rejimin değişmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İçeride savaş yıllarının ağır iktisadi koşullarının olumsuzlukları¹⁰ ve halkta siyasi iktidara karşı duyulan memnuniyetsizlik ve dışarıda Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye yönelik talepleri¹¹ gibi faktörler rejimin demokratikleşmesinde önemli yer teşkil etmektedir¹². Bu koşullar altında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, çok partili sisteme geçme yolunda önemli bir karar vermiş ve 1945 yılında II. Dünya Savaşı sonrasında ilk muhalefet partisi kurulurken¹³ DP, 7 Ocak 1946 tarihinde teşekkül etmiştir¹⁴.

DP, temelde CHP kökenli olan Celâl Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından kurulmuştur. İnönü ve Bayar arasında partinin "laiklik, köy okulları ve dış politika" konularında iktidar partisi CHP ile uyum içinde olacağına dair bir uzlaşma sağlanmıştı¹⁵. DP, Türk siyasal tarihinde liberal gelenekten gelen bir parti sayılmaktadır. Partinin programının "Umumi Prensipler" kısmında liberalizm görüşlerine yer verilmiştir. DP'nin ayrıca siyasal hayatı süresince dayandığı sınıfsal temelin büyük toprak

⁹ Kemal H. Karpat, **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Nedenler**, Afa Yayıncılık, İstanbul 1987, s.125.

¹⁰ Savaş yıllarını kapsayan 1939-1945 arasında Türkiye'de millî savunma harcamaları bütçe giderlerinin önemli kısmını oluşturmuş ve CHP iktidarı açığı kapatma adına çözümünü olağanüstü vergiler getirmekte bulmuştur. Taner Timur, **Türk Devrimi ve Sonrası: 1919-1946**, Doğan Yayınları, Ankara 1971, s.269-270.

¹¹ II. Dünya Savaşı öncesinde başlayan talepler, 8 Ağustos 1946 günü Boğazlar konusunda Türkiye'ye verilen bir notayla devam etmiştir. Bu notada Montreux Sözleşmesi'ne aykırı talepler yer alıyor ve Boğazların savunulmasını Türkiye ve Rusya'nın birlikte yürütmesi talep ediliyordu. Kâmuran Gürün, **Türk-Sovyet İlişkileri: 1920-1953**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, s.305-306; Metin Toker, **Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu**, Akis Yayınları, Ankara 1971, s.102. Ruslar ayrıca geçmişte bir dönem kendi sınırları içinde bulunan Kuzeydoğu Anadolu topraklarını (Kars ve Ardahan) içeren sınırdaki lehlerinde düzenlemeler yapılmasını da istiyorlardı. Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 21. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s.303.

¹² Cem Eroğul, **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s.3-4.

¹³ 1945'te kurulan Millî Kalkınma Partisi (MKP) savaş sonrası dönemin ilk örgütlü siyasi muhalefetidir. **Cumhuriyet Dönemi Siyasal Partileri: 1923-2006**, Ed. Mete Kaan Kaynar, İmge Kitabevi, Ankara 2007, s.55.

¹⁴ Eroğul, **a.g.e.**, s.12.

¹⁵ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasal Hayatında Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s.62.

sahipleriyle ticaret burjuvazisi olduğu da bildirilmiştir¹⁶. Kuruluşunu takip eden günlerde hızla gelişen DP, kuruluşundan 3 ay sonra 26 il ve 75 ilçede teşkilatlanmıştı¹⁷. CHP iktidarının 1947’de yapılacak seçimleri erkene almasıyla DP’liler bir ara seçimlere girme konusunda tereddüt geçirmişse de Ankara’da teşkilatların katılımıyla yapılan toplantıda seçimlere girme kararı alınmıştır¹⁸. DP, bir hayli tartışmalı geçen ve ilk kez tek dereceli yapılan 1946 seçimlerinde 64 milletvekili alabilmiştir¹⁹. DP, 1948 yılında bir sarsıntı geçirmiş ve bir kısım milletvekilinin ayrılarak MP’yi kurmasıyla bir bölünme yaşamıştır²⁰. Buna rağmen iktidardan memnun olmayan kesimlerin desteğini toplamayı ve gücünü korumayı başaran DP, 14 Mayıs 1950 seçimleriyle 27 yıllık CHP dönemine son vererek iktidara gelmiştir²¹. DP, aynı başarıyı 1954 genel seçimlerinde de tekrarlamış ve “bu kez daha açık bir galibiyet elde ederek” iktidar mevkiini korumayı başarmıştır²². Ele aldığımız bu çalışmanın amacı 1954 yılında Adıyaman vilayetinin kuruluşunun hangi ihtiyaçlardan doğduğunu ortaya koymak, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’nün memleketi Malatya’dan Adıyaman’ın ayrılmasının muhalefete oy veren bir ilin cezalandırılması olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği hususunu ele almaktır. Özellikle CHP’nin Adıyaman’ın vilayet olarak Malatya’dan ayrılmasına karşı politikası dönemin Adıyaman basını ekseninde Adıyaman CHP Örgütü’nün ve bu partinin TBMM’deki müzakereler sırasındaki tutumuyla ele alınacak; bu partinin izlediği siyaset ekseninde DP iktidarının kararı irdelenecektir.

I. 1954 Genel Seçimi Öncesinde Adıyaman’ın Vilayet Olacağına Dair İlk Değerlendirmeler

DP’nin iktidara gelişiyle birlikte Adıyaman’ın il olmasının gündeme geldiği söylenebilir²³. Adıyaman’ın idari yapısında değişiklikler olabileceğine dair ilk haberler 1954 genel seçiminden çok daha evvel bölgede çıkan yerel

¹⁶ Erdoğan Teziç, **Siyasal Partiler (Partilerin Hukukî Rejimi ve Türkiye’de Partiler)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1977, s.258.

¹⁷ M. Serhan Güzel, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul 2001, s.52.

¹⁸ **Başvekilim Adnan Menderes**, Haz. İsmet Bozdağ, Truva Yayınları, İstanbul 2010, s.77.

¹⁹ Albayrak, **a.g.e.**, s.90.

²⁰ Eroğul, **a.g.e.**, s.12.

²¹ “Demokrat Parti 434 Milletvekili ile Kat’î ve Eşsiz Bir Zafer Kazandı”, **Zafer**, 17 Mayıs 1950, s.1; Eroğul, **a.g.e.**, s.45; Albayrak, **a.g.e.**, s.170.

²² “C.H.P. Tam Hezimete Uğradı”, **Vatan**, 3 Mayıs 1954, s.1.

²³ Mehmet Gündüz, “Adıyaman Kazasının Vilayet Olması ve Bu Süreçte Yaşanan Gelişmeler”, **İdealkent**, C 10, S 28, 2019/3, s.1232.

basına yansımıştır. Örneğin henüz 1953 yılı sonbaharında gazetelerde çıkan haberlerde “orada meskûn bulunan halkın vilayet olmasını beklediği Adıyaman’ın DP iktidarı tarafından ilçe yapılmaya dahi layık görülmeyerek nahiyeye çevrileceği” öne sürülmüştür²⁴. Ancak bu konuda Adıyaman’daki “karamsar” hava kısa zamanda yerini “iyimserliğe” bırakmış ve yıl sonunda bu kez bölgenin yeniden vilayet olacağı haberleri çıkmıştır. Haber kaynağını “resmî makamlar” olarak veren CHP yanlısı *Yeşil Adıyaman* gazetesinde Adıyaman’ın vilayet yapılmasının muhtemel olduğundan söz edilmiş ve gerekçe olarak da “bölgede bulunan petrol kaynakları, mika ve zift madenleri, önemli miktarda altın ve gümüş yatakları” gösterilmiştir²⁵. Yani bölgedeki maden kaynaklarının Türk ekonomisi adına değerlendirilmesi ancak vilayet statüsü sayesinde sağlanabilecektir. CHP yanlısı bir gazetede çıkan bu haber Adıyaman’ın vilayet olması ihtimalinin yörede “memnuniyetle” karşılanacağını göstermesi açısından önemlidir. Yerel basında verilen bu tür haberler Adıyaman’da heyecana neden olmuş ve Ankara’ya bir heyet gönderilerek meselenin aslının tetkik edilmesi kararlaştırılmıştır.

Ankara’ya gelen Adıyaman heyeti, İstanbul seyahatine çıkacak olan Başbakan Adnan Menderes ile havaalanında kısa bir süre görüşme imkânı bulabilmiştir. Heyet adına görüş bildiren Zeki Adıyaman, Menderes’e hitaben “Güler yüzünü, açık alnını görmeğe, Adıyaman[’]ın vilayet emrini almaya geldik” ifadelerini kullanmıştır. Başbakan Adnan Menderes bu sözlere karşılık olarak, “Hoş geldiniz... İstanbul dönüşümde bu hususta sizinle uzun boylu konuşmayı vadediyorum” demiştir²⁶. Adıyaman heyeti, Ankara’da Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanı Refik Koraltan tarafından kabul edilmiştir. Devlet protokolünde “2. sırada” yer alan TBMM Başkanı’na da aynı konuda taleplerini ileten Adıyamanlılar, Koraltan’dan “Eğer seçimlerde bütün Adıyamanlılar reylerini DP[’]ye verir ve Halk partisine bir rey dahi vermezlerse seçimlerden sonra Adıyaman[’]ın vilayet olması mukadderdir” yanıtını almışlardır²⁷. Bu sözler üzerine Koraltan’a heyette CHP’lilerin de varlığından söz edilmiş ve TBMM Başkanı bu defa “Şaka ediyorum” karşılığını vermiştir. Refik Koraltan’ın heyete söylediği sözler bir

²⁴ “Adıyaman Bucak mı Oluyor?”, *Yeşil Adıyaman*, 21 Eylül 1953, s.1. Haberin sonunda şu yorum dikkat çekicidir: “Demokrat [P]parti[’]nin iktidara gelmesi için canla başla çalışan işte Adıyaman, işte gördüğü mükafatı.”

²⁵ “Adıyaman Vilayet Oluyor”, *Yeşil Adıyaman*, 31 Aralık 1953, s.1.

²⁶ “Başbakan Menderes Hey’eti Kabul Buyurmadılar”, *Yeşil Adıyaman*, 21 Ocak 1954, s.1.

²⁷ A.y.

yana bırakılırsa Adıyaman'ın vilayet olması için Ankara'da iki önemli politikacıyla görüşen heyette CHP'lilerin de bulunması parti farkı gözetmeksizin bölge halkının aynı amaçta birleştiğini göstermesi bakımından çok önemlidir.

I.1. Adıyaman Vilayetinin Kurulması Kararı ve Yankıları

Başbakan Adnan Menderes'le bir araya gelme şansı bulamayan Adıyamanlılar, 1954 Şubat ayında yeni bir heyeti Ankara'ya göndermiştir. Bu da Adıyamanlıların vilayet olma hususunda oldukça “kararlı ve istekli” olduklarını ispatlayan bir tutumdur. Vilayet olma davasını yerel basında en fazla savunan gazete olan CHP yanlısı *Yeşil Adıyaman*'da çıkan habere göre [Adıyaman] DP Başkanı Ali Yaşar'a “yetkili bir zat” tarafından bir telgraf çekilmiş ve vilayet sorunun çözüleceği bildirilerek, “acilen” Ankara'ya gelecek bir heyet oluşturulması istenmiştir²⁸. Başkent kulislerinden Güney Doğu Anadolu'ya ulaşan haberler Adıyaman'da “büyük bir sevinçle” karşılanmıştır. Yerel basında çıkan bir yorumdaki değerlendirmelere göre “Yeşil ADIYAMAN'ımızın üstüne çöken kâbusun yavaş yavaş çekilişi... bunun yerine nur'un göz alıcı... [parlaklığı almıştır]”²⁹. Ayrıca vilayet olacak Adıyaman'da “işsiz ve monoton hayat” bitecektir, “kültürsüz Adıyaman” kültüre, “yolsuz Adıyaman” yola, “dertli Adıyaman” şifaya kavuşacaktır³⁰. Vilayet meselesini âdeta bölgenin bütün sorunlarını çözümlenecek “sihirli formül” olarak gören Adıyamanlı yazar, “Cedden kalan bir tasavvurun hakikat olmasını tesit ettiklerini” de vurgulamıştır. Konuyu sonraki sayısında da işleyen gazetede bu kez bölgenin iktisadi zenginliklerinden söz edilmiş ve “Halka refah, dertlere hitam Adıyaman[']ın vilayet olmasıyla mümkündür” denilmiştir³¹. Adıyaman'ın kısa süre zarfında vilayet olarak yeniden yapılandırılacağı haberi bölgenin bağlı olduğu Malatya'da da ilgi uyandırmıştır. Burada çıkan iktidar yanlısı bir gazetenin haberinde “Adıyamanlı bir heyetin bir süredir Ankara'da bu maksatla ilgili makamlarla temas hâlinde olduğu ve bunun muvafık bulunduğu” ifade edilmiştir³². Nitekim Ankara'da bulunan heyet Başbakan Menderes tarafından kabul edilmiştir. Başbakan'la DP Malatya Bölge Müfettişleri'nden Muhittin Erener

²⁸ “Adıyamanımızın vilâ[a]yet olması için Ankaraya ikinci bir heyet gidiyor”, *Yeşil Adıyaman*, 11 Şubat 1954, s.1.

²⁹ “Hayallerden Hakikata”, *Yeşil Adıyaman*, 15 Şubat 1954, s.1.

³⁰ A.y.

³¹ “Adıyamanın Vilayet Olması Lazımdır”, *Yeşil Adıyaman*, 22 Şubat 1954, s.2.

³² “Adıyaman Vilayet oluyor mu?”, *Sabah*, 27 Şubat 1954, s.1.

başkanlığındaki 25 kişilik bir heyet görüşmüş ve Adıyaman'ın bütün istek ve dertlerini kendilerini ilgiyle dinleyen Menderes'e iletmışlerdir. Bir saat kadar süren mülakatta Adıyaman'ın vilayet olması hususu da görüşülmüştür³³.

Adıyaman ile ilgili gelişmeler bölgedeki CHP'liler tarafından da ilgiyle takip edilmiş ve vilayet olma arzusunun bu partiye gönül verenler arasında da "umumi" olduğu bildirilmiştir. Bu gayeyle "partili partisiz tüm kaza halkının yekvücut olarak çalıştığı"ndan söz edilen bir yorumda, CHP'nin Adıyaman'ın vilayet olmasına "büyük ve ani kalkınma"ya neden olacağı gerekçesiyle karşı olduğuna dair haberler de kesin bir dille yalanlanmıştır. Adıyaman'a vilayet statüsü kazanmanın yeni zenginlik ve imkânlar sunacağından da söz edilen değerlendirmede "...bütün C.H.P. mensubu böyle bir nimete kavuşmayı candan ve yürekten ister... C.H.P.li hemşehrilerimizin partilerinin menfaatleri uğruna memleketin menfaatını çiğnemek isteyeceğini düşünmek dahi vicdansızlık olur..." değerlendirmesi yapılmıştır³⁴. Adıyaman'daki CHP'lilerin genel fikirlerini yansıtan bu yorumda "bütün CHP mensubu" ifadesine Genel Başkan ve Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün de dâhil olduğu açıktır. Ayrıca CHP'nin Adıyaman'ın vilayet olması hususunu "particilik" maksadıyla istismar etmeyeceği; aksine "memleket yararına" olarak değerlendirdiği bu hususa destek vereceği de bildirilmiştir. Ne var ki Adıyaman'ın vilayet olmasına dair yasal düzenleme 1954 genel seçimlerinin yaklaşması, TBMM'nin çalışma döneminin sona ermesi ve propaganda sürecine zaman ayırmak amacıyla Parlamento'nun yeni devresinin faaliyetlerine bırakılmıştır.

II. 1954 Genel Seçimi'nden Sonra Adıyaman Vilayetinin Kuruluşu ve Yankıları

1954 milletvekili genel seçimleri için siyasi partiler Nisan ayında yaptıkları mitinglerle kampanyayı açmışlardır. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, seçim kampanyasını "baba ocağı" Malatya'da yaptığı konuşmayla başlatmıştır. İnönü'nün konuşması irdelendiğinde daha çok DP'nin baskıcı yönetim tarzından şikâyet ettiği ve ekonomik sorunlara yer verdiği görülmektedir. CHP Genel Başkanı, Adıyaman'ın vilayet olmasından hiç bahsetmediği gibi bu konuyu partisinin seçim vaatleri arasında da

³³ "Başvekilimiz Sayın A. Menderes Ankara[']da Adıyaman heyetini kabul etti", *Gayret*, 22 Şubat 1954, s.1.

³⁴ "Kazamızın vilayet Olması ve C.H.P.", *Yeşil Adıyaman*, 11 Mart 1954, s.1.

saymamıştır³⁵. 1954 seçimlerine gidilirken TBMM Başkanı Refik Koraltan, beraberinde DP'li idareciler olduğu hâlde Adıyaman'ı ziyaret etmiştir. Buradaki konuşmasında DP'nin icraatlarından söz eden Koraltan, yakında Adıyaman'ın vilayet olacağını da ifade etmiştir³⁶. Koraltan, konuyu TBMM açıldıktan hemen sonra gündeme getireceklerini de açıklamış ve “Adıyaman'ın [isminin] değiştirilerek (Oğuzeli) ismi verileceğini” de ifade etmiştir³⁷. Dolayısıyla Adıyaman'ın vilayet olması hususu DP'nin kurucu isimlerinden birisi olan Refik Koraltan tarafından 1954 genel seçiminden önce bir kez daha vurgulanmıştır. TBMM Başkanı Refik Koraltan, Adıyaman'da CHP heyetini de kabul ederek bölgenin sorunlarına dair onların anlattıklarını da dinlemiştir. TBMM Başkanı, Adıyaman'da partiler arasındaki “ahenkten” dolayı memnun olduğunu da söylemiştir³⁸. Dolayısıyla Adıyaman'da DP ile CHP arasında o dönemde siyasi rekabet daha düşük seviyede yaşanmış ve CHP'liler bilhassa yürütme erkinde üst düzeyde olan DP'lilerle fırsat bulduklarında temasa geçmekten çekinmemişlerdir. 2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerde DP, %58,4 oy oranı yakalamış ve büyük bir farkla iktidarını korumayı başarmış; CHP ise % 35,1 oy oranında kalarak büyük bir yenilgiye uğramıştır³⁹. Adıyaman'ın bağlı olduğu Malatya'da alınan seçim sonuçlarında CHP'nin 107.643 oyuna karşılık DP 88.235 oyda kalmış ve tüm milletvekilleri CHP tarafından kazanılmıştır⁴⁰.

Seçimlerin tamamlanmasından sonra 10. Yasama Dönemi'ne başlayan TBMM'ye Adıyaman vilayetinin kurulmasına dair kanun tasarısı 28 Mayıs 1954 tarihinde sunulmuştur⁴¹. Meclisin gündemine gelen tasarı Adıyaman'da büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Hatta CHP Malatya milletvekillerinden Kâmil Kırıkoğlu⁴² tarafından CHP Adıyaman Başkanlığına çekilen telgrafta

³⁵ “İnönü'nün ilk seçim nutku”, **Yeni Ulus**, 10 Nisan 1954, s.6.

³⁶ “B.M.M. Reisi Refik Koraltan Adıyaman[']da sevgi ve muhabbetle kucaklandı”, **Sabah**, 28 Nisan 1954, s.1.

³⁷ “Adıyaman Meclis Açılır Açılmaz Vilâ[a]yet Haline Getirilecek”, **Sabah**, 29 Nisan 1954, s.1.

³⁸ “Refik Koraltan Adıyamanda”, **Zafer**, 28 Nisan 1954, s.6.

³⁹ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Turkiye.pdf>, Erişim Tarihi: 19.01.2020. “Demokrat Parti kahir ekseriyetle 60 vilayette seçimi kazanıyor”, **Zafer**, 3 Mayıs 1954, s.1; Eroğul, **a.g.e.**, s.99.

⁴⁰ <http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Malatya.pdf>, Erişim Tarihi: 19.01.2020.

⁴¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 28.V.1954, V. İnikad, C: I, s.88.

⁴² Kırıkoğlu, 1914 yılında Adıyaman'da dünyaya gelmiştir. **Kırık Politika: Anılarla Kâmil Kırıkoğlu**, Haz. Tanju Cılızoğlu, Güneş Yayınları, İstanbul 1987, s.8

özetle şu satırlara yer verilmiştir: “Bugün Adıyaman[’]ın[,] Adıyaman adı ile [adıyla] 1/Ocak/1955[’]den itibaren vilâ[a]yet yapılması dâhiliye encümenliğince kararlaştırıldı... Mecliste müzakeresi yapılacaktır. Bütün gayretimle büyük davamızı savunacağım ve şimdiden tebriklerim”⁴³. Ayrıca haberi duyuran *Yeşil Adıyaman* gazetesinde kanuna dair yapılan yorumda “[Adıyaman] arazisinin feyizleneceği..., monoton ve mevtai bir hayat yaşayan insanların yakın bir atide canlanacağı... ve üstün bir hayat seviyesine ulaşacağı” değerlendirmesinde bulunulmuştur⁴⁴. Kısaca Adıyaman’ın vilayet hâline getirilmesini seçimlerde CHP’ye oy vermiş bulunan Malatya’nın cezalandırılması olarak ele alan hiçbir açıklama yahut yorum yoktur. Tam tersine Adıyaman vilayetinin kurulması muhalefet çevreleri tarafından “sahiplenilmiş”, büyük bir heyecan ve memnuniyetle karşılanmıştır.

TBMM’de yasa tasarısının görüşülmesi 14 Haziran 1954 tarihinde yapılmıştır. Hükûmet adına söz alan İçişleri Bakanı Namık Gedik, idari teşkilatta yapılacak değişiklikleri izah ederken 1924 senesinde yapılan idari ve mülki taksimatın aradan geçen yıllar içinde “ekonomik, sosyal ve kültürel sahadaki gelişmeler karşısında yetersiz kaldığını” söylemiştir. Gedik, pek çok yerde nahiyelerde yaşayan kırsal kesim insanının “nahiye müdürü” yahut “jandarma karakolu” dışında başvuracak bir devlet kurumundan yoksun olduğunu söylemiş ve yasanın gerekçesini şöyle izah etmiştir: “...Malatya merkeziyle iktisaden münasebetleri bulunmı[a]yan ve bilhassa kış mevsiminde muvasalaları kesilen Adıyaman, Kâhta, Gerger ve Besni kazalarının Malatya’dan alınarak ayrı bir vilayet hâline getirilmesi, bu mıntıka halkının maruz buldukları müşkül durumu ıslah ve sözü geçen bölgenin iktisadi inkişafını sağlamak bakımından zaruri görülmüştür”⁴⁵. Yani DP hükûmeti Adıyaman vilayetinin kurulma gerekçesini “coğrafi koşullara bağlı ulaşım zorlukları, yöre halkının devletle olan münasebetlerinin kolaylaştırılması ve ekonomik yönden bölgenin gelişimiyle” ilişkilendirmiştir. Tasarı üzerinde görüş bildirmek üzere söz alan CHP Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin, kendi seçim mıntıkası üzerine söz söylemenin “tesadüf ve talih” eseri olduğunu ve müzakere edilen kanunun “Malatya’nın ikiye bölünmesini ve bundan alınan bazı kazalarla yeni vilayet

⁴³ “Güzel Kazamızın Vilayet Olma Meselesi”, *Yeşil Adıyaman*, 31 Mayıs 1954, s.1.

⁴⁴ A.y.

⁴⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, 14.VI.1954, İ: 8, C: I, s.165.

teşkil edilmesini” amaçladığını belirtmiştir⁴⁶. Yetkin, sözlerine şöyle devam etmiştir: “Ancak bendeniz meseleyi dar bir bölgecilik zihniyetiyle değil, memleketin inkişafı bakımından ve prensipler zaviyesinden mütalaa ederek hükûmetin getirdiği bu lâiyhayı tasvip ettiğimi peşinen arz etmek isterim”⁴⁷. CHP Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin, gelişmeye uygun olan küçük bölgelerin vilayet yapılması ve kamu hizmetlerinin vatandaşa ulaştırılması prensibini ülke çıkarlarına uygun gördüğünü ve Adıyaman konusunun tam olarak bu tanıma uyduğunu da söylemiş ve “...Adıyaman’da pamukçuluk seri bir inkişafa mazhar olmuştur... Elektriği vardır, orta mektebi vardır, sağlık teşkilatı ve bankası vardır, ağır ceza mahkemesi vardır. Daha hızlı bir inkişafa istidadı da vardır. Bu itibarla Adıyaman’ın vilâ[a]yet olma keyfiyetini memnuniyetle karşılıyoruz...” ifadeleriyle kanuna destek verme gerekçesini açıklamıştır⁴⁸. Nüvit Yetkin, ayrıca konuşmasında ekonomik yönden Gaziantep’e bağlı olan Besni’nin eğer Malatya’dan ayrılacaksa bu vilayete bağlanmasının daha doğru olacağını savunmuştur⁴⁹. Yetkin, konuşmasının son kısmında Adıyaman’ın Malatya’dan ayrılmasını son seçimlerde CHP’ye oy veren seçmenlerin cezalandırılması olarak görmediklerini de açıklamış ve “Adıyaman K[k]azasının vilayet hâline getirilmesi çok eski bir davadır. Bunu her iki parti de müspet zaviyeden mütalaa ederek halka bu kazaya vilâ[a]yet olma keyfiyetini vadetmiş ve bu va’dini bugün tahakkuk ettirmiş bulunmaktadır” ifadelerini kullanmıştır⁵⁰. Dolayısı ile CHP açısından Adıyaman vilayetinin kurulması “muhalefetin cezalandırılması” şeklinde kesinlikle değerlendirilmemiştir.

Muhalefet partisi adına Nüvit Yetkin’in Adıyaman’ın vilayet hâline getirilmesini destekleyici nitelikteki konuşmasından sonra bu kez CHP Malatya milletvekili Hilmi Özbay kürsüye gelmiştir. Özbay, “Ben şahsen Adıyaman’ın vilâ[a]yet olmasını kabul ediyorum ve Hükûmeti bu hususta takdir ederim” sözleriyle tasarıya açık destek vermiştir⁵¹. Özbay, konuşmasında tıpkı Yetkin gibi Besni’nin ekonomik yönden refahını yükseltmek amacıyla Adıyaman yerine Gaziantep’e bağlanmasının daha uygun olacağını söylemiş ve bunun değerlendirilmesi gerektiğini ifade

⁴⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 14.VI.1954, İ: 8, C: I, s.166.

⁴⁷ A.y.; “Adıyaman ve Sakarya illeri kuruluyor”, **Halkçı**, 15 Haziran 1954, s.1.

⁴⁸ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 14.VI.1954, İ: 8, C: I, s.167.

⁴⁹ A.y.

⁵⁰ A.y.

⁵¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 14.VI.1954, İ: 8, C: I, s.167.

etmiştir. Yapılan konuşmaların ardından yeniden söz alan İçişleri Bakanı Namık Gedik, verdikleri destekten dolayı başta Nüvit Yetkin olmak üzere CHP'lilere teşekkür etmiş, CHP'liler tarafından tasarının siyaset üstü bir konu olarak değerlendirilmesini takdir etmiş ve Besni meselesine açıklık getirerek "...Kazaların bir vilâ[a]yete bağlanmasına başka vilâ[a]yetlere olan mesafe ile el alınan mesafe göz önünde tutulur. Besni'nin Gazianteb[p]'e olan mesafesi 154-156 kilometredir, buna mukabil Adıyaman merkezine olan mesafesi 54 kilometredir..." demiş ve Besni'nin iktisadi şartlar bakımından Adıyaman'a bağlı olmasının da yararlı olacağını savunmuştur⁵². Bu noktada Adıyaman vilayetinin kurulması hakkındaki kanun tasarısına dair CHP Genel Başkanı ve Malatya Milletvekili İsmet İnönü'nün konuşma yapmadığını da vurgulamakta yarar vardır. Ancak İnönü, 1951 yılında Adıyaman'a bir ziyarette bulunmuş ve burada halka hitap ederken bölgenin "gelişime çok müsait ve uyanık bir bölge olduğundan bahsederek Adıyaman'ın "hür insanların el ele vererek yakında bölgeyi mamur hâle getireceklerini" söylemiştir⁵³. Dolayısıyla İnönü, her ne kadar oturumda bir konuşma yapmamışsa da Adıyaman'ı onun deyimiyle "mamur" hâle getirecek yasa tasarısına karşı çıkmamıştır. Kaldı ki CHP'nin "muktedir Genel Başkanı" İnönü, Malatya'nın bölünerek Adıyaman vilayetinin kurulmasına muhalif bir tutum takınsaydı; herhâlde TBMM'de söz alan CHP Malatya milletvekilleri hükûmet kararını destekleyici konuşmalar yapamazlardı⁵⁴. İsmet İnönü daha çok Kırşehir vilayetinin Nevşehir'e bağlı bir kaza hâline getirilmesine muhalefet etmiş ve sonraki yıllarda bir konuşmasında "1954'de Kırşehir ili ortadan kaldırılarak arzu edilmeyen milletvekillerine oy verilmesi nedeniyle seçmenlerine ceza verilmesi düşünülmüştü..." yorumunu yapmıştır⁵⁵. Oysa İnönü'nün Malatya'nın ikiye bölünmesini "cezalandırma" olarak nitelediği bir konuşması yahut yorumu yoktur. Nitekim TBMM'de yapılan müzakerelerin tamamlanmasından sonra

⁵² TBMM Zabıt Ceridesi, 14.VI.1954, İ: 8, C: I, s.169.

⁵³ Ahmet Gülen, "Demokrat Parti Döneminde İsmet İnönü'nün Malatya'ya Yönelik Faaliyetleri", **Geçmişten Günümüze Malatya Uluslararası Sempozyumu: Kent, Kültür, Kimlik C. I.**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, ss.321-347, s.331.

⁵⁴ Gülen, **a.g.e.**, s.340.

⁵⁵ Deniz Bölükbaşı, **Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı**, Doğan Kitap, İstanbul 2005, s.228.

yapılan oylama sonucunda 298 oyla Adıyaman vilayetinin kurulması hakkında kanun onaylanmıştır⁵⁶.

Adıyaman'ın vilayet oluşu bölgede coşkuyla karşılanmıştır. Davayı en fazla sahiplenen gazete olan *Yeşil Adıyaman*'daki haberlerde Adıyaman'a Gerger, Kâhta, Besni ve Çelikhan kazalarının bağlandığı; ayrıca bölgede 17 nahiye, 319 köy ve buralarda ikamet eden 181.671 nüfus olacağı bildirilmiştir⁵⁷. Haberde verilen şu yorum da bölgedeki coşkuyu ifade etmesi bakımından önemlidir: “Yıllar boyu zulüm ve kahrın pençesi ile kıvranan Yeşil Adıyamanımızı vilayet yapmak suretile bize güvenilir bir istikbal temin eden muhterem büyüklerimize ne kadar teşekkür etsek azdır”⁵⁸. Haberin Adıyaman'da uyandırdığı sevinci tasvir eden bir başka yazıda da “...Kimi Tanrıya hamdü sena etmek için camiye koşmaktadır, kimi gönlünde feveran eden sevinç kasırgasının akışına uyararak kendini içki sofrasında bulmakta. Muhalif, muvafık... diye bir tefrik müşahede etmek imkânsız... haberi duyarken sevinçten kalbi duranların olmadığına dahi şaşmamak elden gelmiyor”⁵⁹... Yorumda ayrıca muhalefet olmadan Adıyaman'ın vilayet hâline getirilemeyeceğinin altı çizilmiş ve bölgeye “bu hakkı” tanıyan DP hükûmetine de teşekkür edilmiştir.

Adıyaman vilayetinin kuruluşu bölgedeki CHP teşkilâtı tarafından da memnunlukla karşılanmıştır. CHP Adıyaman Vilayet Başkanı Mahmut Deniz tarafından 1954 yılı Aralık ayında TBMM Başkanı Refik Koraltan'a çekilen telgrafta “İktidarınızın Adıyaman[']ı yaptığı tarihî büyük hizmetten seçimler arifesinde Adıyaman[']ı ziyaretiniz günü ..[verdiğiniz] vadinizi gününde yerine getirdiğinizden... bir C.H.P. mensubu olarak... minnet ve şükranlarımı alenen arz ederim” denilmiştir⁶⁰. Sadece bu telgraf bile Malatya'nın ikiye bölünerek Adıyaman vilayetinin kurulmasının CHP'liler nezdinde 1954 seçimlerinde DP'ye oy vermeyen Malatyalı seçmenlerin cezalandırılması olarak yorumlanamayacağını ortaya koymaktadır.

⁵⁶ **TBMM Zabıt Ceridesi**, 14.VI.1954, 8. İnikad, C: I, s.186., “Adapazarı ve Adıyaman vilayetleri dün kuruldu”, **Cumhuriyet**, 15 Haziran 1954, s.1.

⁵⁷ “Gözümüz Aydın Bahtiyar Hemşerilerimiz”, **Yeşil Adıyaman**, 14 Haziran 1954, s.1.

⁵⁸ A.y.

⁵⁹ **Yeşil Adıyaman**, “Vilayet Olurken”, **Yeşil Adıyaman**, 21 Haziran 1954, s.1.

⁶⁰ “B.M.M. Reisi pek sayın Koraltan'a açık teşekkür”, **Yeşil Adıyaman**, 17 Aralık 1954, s.1.

II.1. Adıyaman Vilayetinin Kuruluşunu CHP'nin Cezalandırılması Olarak Değerlendiren Görüşler Üzerine

Türkiye’de DP dönemini ele alan yahut Cumhuriyet Tarihi/Türk Siyasal tarihi üzerine -bilhassa DP dönemine eleştirel bakan çevreler tarafından yazılmış hem akademik nitelikli eserlerle hem de araştırma niteliğindeki bazı eserlerde Adnan Menderes’in başında olduğu DP hükûmetinin 1954 seçimlerinde CHP’yi destekleyen Malatya’yı ikiye böldüğü ve böylece muhalefete destek veren seçmenleri “cezalandırdığı” tezi işlenmiştir. Örneğin Cem Eroğul, DP dönemini ele alan çalışmasında 1954 seçimlerinden sonra hükûmet politikalarını değerlendirirken “...Malatya ilimiz verdiği oylar yüzünden cezaya çarptırılmıştı... Sadece ikiye bölünmekle ucuz kurtuldu...⁶¹” yorumunda bulunmuş ancak bu yorumuna hiçbir somut dayanak göstermemiştir. Şerafettin Turan da “Türk Devrim Tarihi” başlıklı geniş kapsamlı eserinde DP devrine ayırdığı bölümde 1954 seçimleri sonrasındaki idari yapıdaki değişiklikleri yorumlarken “Muhalefete oy veren bu 2 ilin idari durumlarını değiştirmek... özgürce oy vermiş olan seçmeni cezalandırmak demektir” değerlendirmesinde bulunmuştur⁶². Ancak Turan’ın da somut verilerle desteklenmeyen tezi ‘subjektif’ ölçüler içinde kalmaktadır. CHP’li parlamenter Kâmil Kırıkoğlu’nun hatıralarını düzenleyen gazeteci Tanju Cılızoğlu ise şu değerlendirmeyi yapmıştır: “Demokrat Parti CHP’nin Malatya kalesini kırmak üzere harekete geçmişti, Adıyaman vilayet yapılmış... Bu karara en çok sıkılanlardan birisi de Kırıkoğlu olmuştu...⁶³” Oysa tam aksine yukarıda da değinildiği üzere Adıyamanlı olan Kâmil Kırıkoğlu, doğduğu yerin vilayet olmasını büyük bir sevinçle karşılamış ve tasarımı destekleyeceğini ilan etmişti. Dolayısıyla Cılızoğlu’nun ileri sürdüğü tez de herhangi bir somut kritere dayanmamaktadır. Erdoğan Teziç de “100 Soruda Siyasi Partiler” başlıklı çalışmasında DP’ye ayırdığı bölümde 1954 seçimlerinden sonra Malatya’nın ikiye bölünmesiyle “CHP’ye oy veren bölge halkı cezalandırılmış oluyordu” yorumunu yapmıştır⁶⁴. Fakat Teziç de kitapta yer verdiği savı ispat edecek herhangi bir belgeye yer vermemiştir. Şevket Çizmeli’nin DP dönemi üzerine yazdığı “Menderes Demokrasi Yıldızı?” başlıklı kitapta da Malatya’dan Adıyaman’ın ayrılmasıyla ilgili şu

⁶¹ Eroğul, a.g.e., s.102.

⁶² Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (İkinci Bölüm): Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999, s.95.

⁶³ **Kırık Politika**, s.35.

⁶⁴ Teziç, a.g.e., s.367.

değerlendirmeye yer verilmiştir: “1950 seçimlerinde CHP’ye oy veren Malatya, 2 Mayıs 1954 seçimlerinden kısa bir süre önce... Adıyaman il yapılmak suretiyle cezalandırılmıştı. Ama Malatya 1954 seçimlerinde yine CHP’ye oy yağdırarak DP’ye bir ders daha verecekti...”⁶⁵ Çizmeli de tamamen ‘subjektif’ bir değerlendirmeyle Adıyaman’ın vilayet oluşunu CHP’li seçmene ceza olarak görmüş, üstelik ilgili düzenlemenin 1954 seçimlerinden önce yapıldığını da vurgulamış ve seçimlerde Malatya’dan CHP’ye çıkan oyları “DP’ye verilen ders” olarak değerlendirmiştir. Ancak Adıyaman vilayetinin kuruluşuna dair kanunun 1954 Haziran ayında yapıldığı göz önünde tutulduğunda Çizmeli’nin bu değerlendirmesi de “hatalı” görünmektedir.

⁶⁵ Şevket Çizmeli, **Menderes Demokrasi Yıldızı?**, 3. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara 2010, s.698-699.

SONUÇ

Türkiye’de Osmanlı Devleti zamanında olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de ihtiyaçlar doğrultusunda zaman zaman idari taksimatta değişikliklere gidilmiştir. Bu değişikliklerden DP döneminde yapılan ve daha çok muhalefeti destekleyen vilayetlerle ilgili olanlar günümüze kadar devam eden tartışmalara yol açmıştır. Özellikle DP’nin 27 Mayıs askerî müdahalesi sonrasında devrilmesinden sonra yazılan akademik referans nitelikte kitaplarda ve diğer çalışmalarda iktidarın 1954 genel seçimlerinde CHP’ye destek veren Malatya’dan Adıyaman’ın ayrılarak vilayet hâline getirmesi seçmenlerin cezalandırılması olarak yorumlanmıştır. DP devrine eleştirel bakan çevrelerin eserlerinde öne sürülen bu tür savların ortak noktası somut verilerle desteklenmeden ‘subjektif’ yorumlarla yapılan değerlendirmeler olmasıdır. Hâlbuki Adıyaman’ın Malatya’dan ayrılarak vilayete dönüştürülmesinin siyasi mülahazalarla yapılmadığını kanıtlayan birden fazla somut veri mevcuttur. İlk olarak bölgenin vilayet hâline getirilmesi bilhassa yerel basında büyük bir destek görmüştür. Daha 1953 yılında bu tür taleplerin ön plana çıktığı gazete haberlerinden anlaşılmaktadır. Adıyamanlılar, vilayet olmayı iktisadi kalkınmanın; bölgenin gelişmesinin; sosyal hayatın canlanmasının temel şartı olarak görmüşler ve bu yolda DP ileri gelenleri nezdinde 1954 seçimlerinden çok önce teşebbüse geçmişlerdir. DP hükûmeti de Adıyamanlıların bu taleplerini görmezden gelmemiş ve seçimlerden önce bölgeye gelen TBMM Başkanı Refik Koraltan, Adıyaman’ı vilayet hâline getireceklerini söylemiştir. Yani Adıyaman’ın vilayet yapılmasının önu 1954 seçimlerinden daha önce açılmıştır.

İkinci olarak Malatya’nın bölünerek Adıyaman vilayetinin kurulmasına bölgedeki CHP teşkilatları büyük bir destek vermişlerdir. Hem 2 Mayıs 1954 seçimlerinden önce CHP’li yerel basında çıkan haber ve yorumlar ve hem de yörenin CHP’li siyasetçileri Adıyaman’ın vilayet yapılmasını savunmuşlar ve bir bakıma “zaruret” olarak görmüşlerdir. Vilayet talebiyle Adıyaman’dan Ankara’ya giden heyetlerde DP’lilerle beraber CHP’lilerin de bulunması önemlidir. Bu yönüyle Adıyaman’da iktidar-muhalefet çekişmesinden ziyade iktidar-muhalefet işbirliğinden söz etmek gereklidir. Adıyamanlı CHP Malatya Milletvekili Kâmil Kırıkoglu, TBMM’ye sevk edilen kanun tasarısını destekleyeceğini açıklamış ve Adıyaman vilayet olduktan sonra CHP teşkilatı adına DP iktidarına “minnet ve şükran” duyguları bildirilmiştir. Dolayısıyla

Adıyamanlıların gündeminde CHP'ye oy veren Malatyalı seçmenlerin cezalandırılması gibi bir konu olmamıştır.

Üçüncü olarak Adıyaman vilayetinin kuruluşu için hazırlanan kanun tasarısına TBMM'deki müzakereler sırasında söz alan CHP Malatya milletvekilleri de destek olmuşlardır. Yapılan konuşmalarda Adıyaman'ın vilayet hâline getirilmesi memnuniyetle karşılanmış, düzenlemenin Türkiye'nin menfaatlerine uygun olacağı ve bunun Malatya seçmenlerinin cezalandırılması olarak değerlendirilemeyeceği vurgulanmış ve DP iktidarı takdir edilmiştir. Kaldı ki CHP Genel Merkezi Malatya üzerinde yapılacak idari düzenlemeye karşı çıkmış olsaydı hem Genel Başkan ve Malatya Milletvekili İsmet İnönü, itirazlarını dile getirirdi ve hem de Adıyaman CHP teşkilatının Genel Merkeze rağmen Adıyaman vilayetinin kurulmasına destek vermesi söz konusu olamazdı. CHP'lilerin düzenlemeye dair itirazları sadece Besni'nin Adıyaman'a bağlanması üzerinde yoğunlaşmıştır ki bu hususun kanunun özülüyle yani Adıyaman vilayetinin kurulmasıyla alakalı olmadığı ortadadır.

Son olarak 1954 yılında Malatya'nın ikiye bölünmesinin muhaliflere verilmiş bir ceza olduğunu savunan tezlerin somut verilerden kaynaklanmayan 'subjektif' yorumlar olduğu; daha çok DP karşıtlığından kaynaklandığı, Adıyaman'ın vilayet olması hususunun geçmişinin göz ardı edildiği, yerel basının incelenmesiyle ilgili eksikler bulunduğu ve konuya dair başta İsmet İnönü olmak üzere CHP'lilerin görüşlerinin ve TBMM tutanaklarının yeterince irdelenmeden hüküm verildiği gözlenmektedir.

KAYNAKÇA

“Adapazarı ve Adıyaman Vilayetleri Dün Kuruldu”, **Cumhuriyet**, 15 Haziran 1954.

“Adıyaman Bucak mı oluyor?”, **Yeşil Adıyaman**, 21 Eylül 1953.

“Adıyaman Meclis Açılır Açılmaz Vilâ[a]yet Haline Getirilecek”, **Sabah**, 29 Nisan 1954.

Adıyaman Tarihi ve Kültürü Üzerine, Ed. Hamdi Doğan, Kömen Yayınları, Adıyaman 2012.

“Adıyaman ve Sakarya İlleri Kuruluyor”, **Halkçı**, 15 Haziran 1954.

“Adıyaman Vilayet Oluyor mu?”, **Sabah**, 27 Şubat 1954.

“Adıyaman Vilayet Oluyor”, **Yeşil Adıyaman**, 31 Aralık 1953.

“Adıyaman”, **Ana Britannica**, I. Cilt, Ana Yayıncılık, İstanbul 1993, s.95-96.

“Adıyaman”, **Yurt Ansiklopedisi**, I. Cilt, Anadolu Yayıncılık, İstanbul 1982, s.198-202.

“Adıyamanımızın Vilâ[a]yet olması için Ankaraya İkinci Bir Heyet Gidiyor”, **Yeşil Adıyaman**, 11 Şubat 1954.

“Adıyamanın Vilayet Olması Lazımdır”, **Yeşil Adıyaman**, 22 Şubat 1954.

Albayrak, Mustafa, **Türk Siyasal Hayatında Demokrat Parti (1946-1960)**, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.

“B.M.M. Reisi Pek Sayın Koraltan’a Açık Teşekkür”, **Yeşil Adıyaman**, 17 Aralık 1954.

“B.M.M. Reisi Refik Koraltan Adıyaman[’]da Sevgi ve Muhabbetle Kucaklandı”, **Sabah**, 28 Nisan 1954.

“Başbakan Menderes Hey’eti Kabul Buyurmadılar”, **Yeşil Adıyaman**, 21 Ocak 1954.

Başvekilim Adnan Menderes, Haz. İsmet Bozdağ, Truva Yayınları, İstanbul 2010.

“Başvekilimiz Sayın A. Menderes Ankara[’]da Adıyaman Heyetini Kabul Etti”, **Gayret**, 22 Şubat 1954.

Bölükbaşı, Deniz, **Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı**, Doğan Kitap, İstanbul 2005.

“C.H.P. Tam Hezimete Uğradı”, **Vatan**, 3 Mayıs 1954.

Cumhuriyet Dönemi Siyasal Partileri: 1923-2006, Ed. Mete Kaan Kaynar, İmge Kitabevi, Ankara 2007.

Cumhuriyetin 50. Yılında Adıyaman İl Yıllığı, Nakipler Matbaası, İstanbul 1973.

Çavdar, Tevfik, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi: 1839-1950**, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2004.

Çizmeli, Şevket, **Menderes Demokrasi Yıldızı?**, 3. Baskı, Arkadaş Yayınları, Ankara 2010.

“Demokrat Parti 434 Milletvekili ile Kat’î ve Eşsiz Bir Zafer Kazandı”, **Zafer**, 17 Mayıs 1950.

“Demokrat Parti Kahir Ekseriyetle 60 Vilayette Seçimi Kazanıyor”, **Zafer**, 3 Mayıs 1954.

Eroğul, Cem, **Demokrat Parti: Tarihi ve İdeolojisi**, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990.

“Gözümüz Aydın Bahtiyar Hemşerilerimiz”, **Yeşil Adıyaman**, 14 Haziran 1954.

Gülen, Ahmet, “Demokrat Parti Döneminde İsmet İnönü’nün Malatya’ya Yönelik Faaliyetleri”, **Geçmişten Günümüze Malatya Uluslararası Sempozyumu: Kent, Kültür, Kimlik**, Cilt 1, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017, s.321-347.

Gündüz, Mehmet, “Adıyaman Kazasının Vilayet Olması ve Bu Süreçte Yaşanan Gelişmeler”, **İdealkent**, C 10, S 28, 2019/3, s.1230-1254.

Gürün, Kâmuran, **Türk-Sovyet İlişkileri: 1920-1953**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.

“Güzel Kazamızın Vilayet Olma Meselesi”, **Yeşil Adıyaman**, 31 Mayıs 1954.

Güzel, M. Serhan, **Demokrat Parti**, Ülke Kitapları, İstanbul 2001.

“Hayallerden Hakikata”, **Yeşil Adıyaman**, 15 Şubat 1954.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Malatya.pdf>, Erişim Tarihi: 19.01.2020.

<http://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Turkiye.pdf>, Erişim Tarihi: 19.01.2020.

“İnönü’nün İlk Seçim Nutku”, **Yeni Ulus**, 10 Nisan 1954.

Karpat, Kemal H., **Türk Demokrasi Tarihi: Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Nedenler**, Afa Yayıncılık, İstanbul 1987.

“Kazamızın Vilayet Olması ve C.H.P.”, **Yeşil Adıyaman**, 11 Mart 1954.

Kırık Politika: Anılarla Kâmil Kırıkoğlu, Haz. Tanju Cılızoğlu, Güneş Yayınları, İstanbul 1987.

“Refik Koraltan Adıyamanda”, **Zafer**, 28 Nisan 1954.

Şaşmaz, Musa, **Türkiye’nin İdari Taksimatı I. Cilt (1920-2013)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

TBMM Zabıt Ceridesi, 14. VI. 1954, 8. İnikad, C: I, s.186.

TBMM Zabıt Ceridesi, 14. VI. 1954, İ: 8, C: I, s.165.

TBMM Zabıt Ceridesi, 14. VI. 1954, İ: 8, C: I, s.166.

TBMM Zabıt Ceridesi, 14. VI. 1954, İ: 8, C: I, s.167.

TBMM Zabıt Ceridesi, 14. VI. 1954, İ: 8, C: I, s.169.

TBMM Zabıt Ceridesi, 28. V. 1954, V. İnikad, C: I, s.88.

Teziç, Erdoğan, **100 Soruda Siyasi Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye’de Partiler)**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1976.

Timur, Taner, **Türk Devrimi ve Sonrası: 1919-1946**, Doğan Yayınları, Ankara 1971.

Toker, Metin, **Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu**, Akis Yayınları, Ankara 1971.

Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi 4. Kitap (İkinci Bölüm): Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960)**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999.

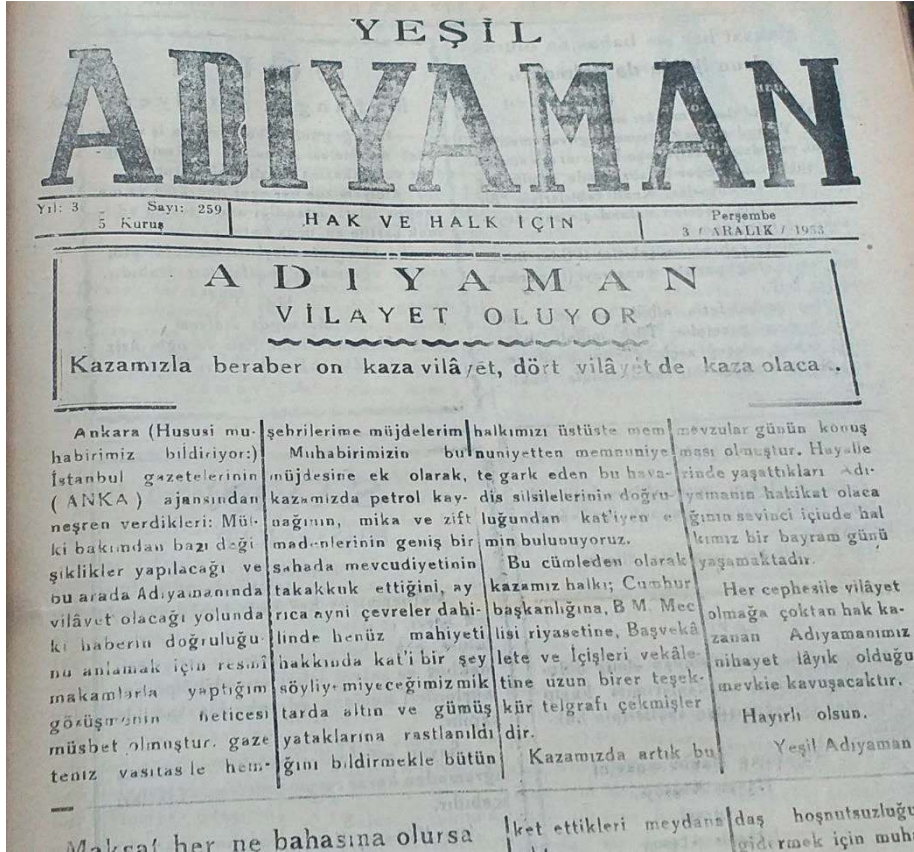
“Vilayet Olurken”, **Yeşil Adıyaman**, 21 Haziran 1954.

Zürcher, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 21. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

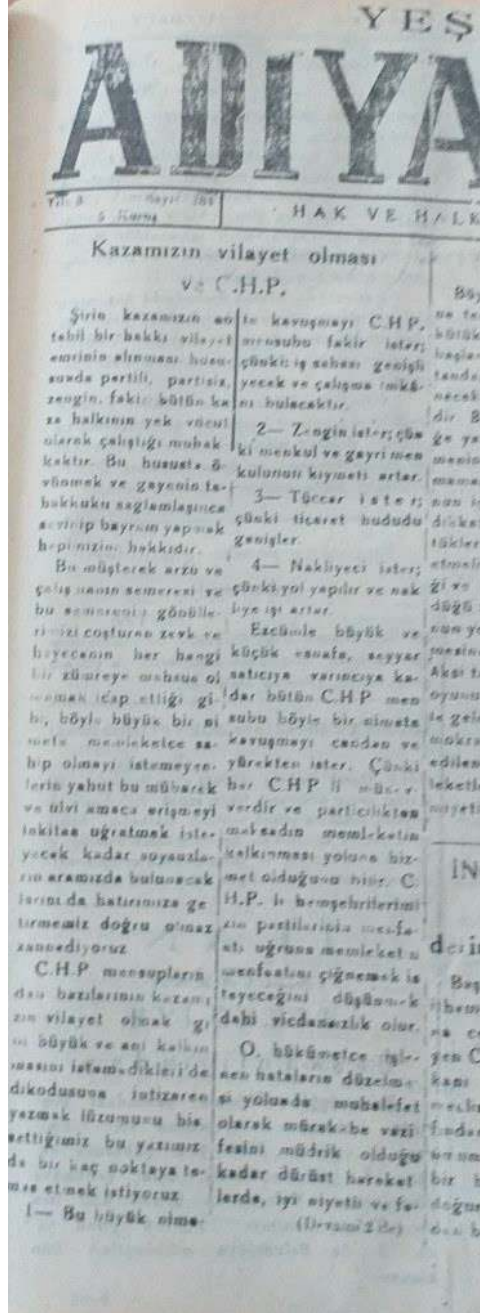
DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ADIYAMAN VİLAYETİNİN
KURULUŞUNA DAİR BİR TARTIŞMA

EKLER

Ek-1. Adıyaman'ın vilayet yapılması konusunun 1954 seçimleri öncesinde gündemde olduğuna dair CHP yanlısı *Yeşil Adıyaman* gazetesinde 3 Aralık 1953 tarihinde çıkan haber.

Ek-2. Yerel basında Adıyaman'ın vilayet yapılmasının ana muhalefet partisi CHP tarafından destekleneceğine dair haber.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE ADIYAMAN VİLAYETİNİN
KURULUŞUNA DAİR BİR TARTIŞMA

Ek-3. Malatya'da çıkan DP yanlısı Sabah gazetesinde 1954 seçimlerinden önce TBMM Başkanı Refik Koraltan, Adıyaman'ın vilayet olacağına dair vaadini içeren haber.

Ek-4. CHP Adıyaman Teşkilâtı'nın TBMM Başkanı Refik Koraltan'a gönderdiği ve Adıyaman vilayetinin Kurulmasını "DP iktidarının büyük hizmeti" olarak değerlendiren teşekkür mesajı.

**B.M.M. Reisi pek sayın
Refik Koraltan'a
açık teşekkür**

İktidarınızın Adıyamana yaptığı tarihi büyük hizmetten, seçimler arifesinde Adıyamani ziyaretiniz günü (seçimlerden sonra Adıyamani ilk hamlede vilâyet yapacağız) vadinizi civanmertee ve gününde yerine getirdiğinizden, ayrıca Adıyamaniimize karşı beslediğiniz sevgi ve şefkatten dolayı bir Adıyamani ve C.H.P. mensubu olarak B.M.M. üyelerine bilhassa yüksek şahsiyetinize içimden doğan minnet ve şükranlarımı alenen arz ederim.

En derin saygılarımla
C.H.P. Bşk.
Mahmut DENİZ